

تاثیر و نقش بازی والدین با کودکان در خلاقیت

سمیه حاجیلری

معلم ابتدایی مدارس غیر انتفاعی آموزش و پرورش، گرگان، ایران

چکیده

بازی یکی از نیازهای اساسی کودکان و مهم ترین و اساسی ترین فعالیت کودک به شمار می رود که در عین سرگرم کردن کودک، کارکردهای مهم دیگری را دارا است که هر یک از این کارکردها به جنبه ای از زندگی کودک مربوط می شوند که او را برای ورود به زندگی بزرگسالی آماده می سازد. بازی انعکاسی از فعالیت های درونی کودک و میل به خوشی، آزادی و رضایت است که صفا و آرامش را به ارمغان می آورد. با توجه به تحقیق حاضر والدین نباید تعیین کننده ی نوع و شیوه ی بازی باشند بلکه بهتر است شرایط سالم بازی را فراهم و خود به عنوان همبازی شرکت کنند و اجازه دهند تا قدرت خلاقیه خود بازی را اداره کند. والدین با شرکت در بازی کودکان آنها را بهتر می شناسند و از فرزندان خود یاد می گیرند و یادگیری آنها را تسهیل می کنند. و در نتیجه مشاهده شد که بازی خستگی ملال کارهای جدی زندگی را از آنها دور می کند و با مشارکت خود علاوه بر اینکه به شادابی و نشاط بازی می افزایند، مسائل اخلاقی و اجتماعی را در قالب بازی می توانند آموزش دهند.

کلیدواژه‌ها: بازی، والدین، کودکان، خلاقیت

مقدمه

والدین نباید تعیین کننده ی نوع و شیوه ی بازی باشند بلکه بهتر است شرایط سالم بازی را فراهم و خود به عنوان همبازی شرکت کنند و اجازه دهند تا قدرت خلاقیه خود بازی را اداره کند.

از گذشته های دور نسبت به بازی کودکان نگرش های مثبت و منفی وجود داشته است. عده ای بازی را صرف بی هدف انرژی های انباشته شده، لذت آنی و... رفتارهای زائد و بیهوده تلقی کرده اند در حالی که برخی آن را زیباترین و پاک ترین فعالیت در جهت شکوفایی و رشد کودک می دانند (۱).

میل به بازی فقط مخصوص کودکی است و با آنکه این میل کم کم در سنین بالا کاهش پیدا می کند و کارهای مهمی جای آن را می گیرد ولی به اعتقاد روان شناسان تا سال های پایانی عمر نیز تمایل به بازی در انسان وجود دارد هر چند شکل، ظاهر و هدف بازی عوض شده باشد. برای درک چگونگی این میل باید در بازی کودکان مشارکت نمود.

روان شناسان معتقدند در فعالیت های خودجوش کودک باید آزاد گذاشته شود و دخالت بی توقع و نامناسب در فعالیت های او نگردد تا استقلال و خودمختاری او سلب نشود (۲).

بازی والدین با کودک نباید او را با همسالان و روابط با دوستانش محروم سازد. میزان شناختی که والدین از رشد کودک دارند می تواند در پذیرش تخیل کودک و تعدیل انتظاراتش و در نتیجه لذت بخش تر شدن بازی کمک کند.

اگر به نوع بازی ها در کودکان بنگریم تنوع و گوناگونی را در آنها مشاهده می کنیم. با تغییر سن نوع بازی ها نیز تغییر می یابد. برخی بازی هایی هستند که در آنها کودک به تمرین روابط و نقش های اجتماعی می پردازند (مهمان بازی). به این ترتیب آنچه را که به عنوان الگو پیرامون خود می بینند در بازی های خود انجام می دهند، الگوهای خود را در این نوع بازی ها اغلب از والدین، نزدیکان و یا افرادی که برای کودک مهم هستند، انتخاب می کند.

میزان تاثیر شرکت والدین در بازی کودکان به عوامل متعددی بستگی دارد:

- نگرش نسبت به بازی فرزند خود

- شناخت از مراحل رشد کودک

- تجربه از بازی های زمان کودکی خود

- آشنایی با انواع بازی ها

- باور نقش و اهمیت بازی در رشد کودک

- تاثیر کودکان از مشارکت والدین در بازی ها

در برخی دیگر از بازی ها کودک به تمرین حرفه و مشاغل مختلف می پردازد. برخی دیگر از بازی ها خیالی هستند که تحت تاثیر قدرت تخیل کودک شکل می گیرند. بازیهای تخیلی به کودک فرصت می دهد تا درباره خود و چگونگی اداره امور و حوادث حال و آینده به بینش برسد. در واقع این بازی ها آمادگی برای رویارویی با چالش های زندگی و تکالیف رشد است. به کمک بازی های تخیلی کودک خود و شرایط و موقعیت های زندگی را ارزیابی می کند.

کودکان میل به پیوندجویی دارند، این میل آنها را به ارتباط با همسالان و کودکان دیگر می کشاند. برخی از این ارتباط ها کوتاه مدت و سطحی است در صورتی که نیاز به رابطه ی عمیق و انس و الفت ریشه دار با همسالان خود دارند. کودکان به صورت هشیار و ناهشیار به روابط بین انسان های اطراف خود حساسند و از آنها تقلید و همانندسازی می کنند. در بازی، هر کودک سطح رشد، شناخت اجتماعی و اخلاقی خود را نشان می دهد. بازی زندگی و تفکر کودک است که یکی از عوامل مهم در شکل گیری شخصیت او به شمار می رود. کودک با اسباب بازی خود تنها بازی نمی کند بلکه اسباب بازی را تبدیل به موجودی جاندار می کند که با او دوست می شود، دعوا می کند، نصیحت می کند، نگرانی هایش را در میان می گذارد و استرس خود را تخلیه می کند.. طبیعی است که در این بین اسباب بازی های مورد استفاده کودک نیز از اهمیت زیادی برخوردار است (۳).

متخصصان علوم رفتاری معتقدند اسباب بازی باید باعث تفکر و رشد تخیل کودک شود یا او را با مفاهیم مختلف (رنگ ها، شکل ها و...) آشنا سازد. از طرف دیگر اسباب بازی باید متناسب با سن کودک باشد. اگر اسباب بازی برای کودک ناشناخته و سخت باشد او را خسته و اعتماد به نفس او را کم می کند. از سوی دیگر اگر خیلی هم ساده باشد کودک را به تفکر وادار نمی کند. اسباب بازی مناسب، اسباب بازی است که کودک خود با آن بازی کند نه اینکه اسباب بازی، بازی کند و کودک تماشاگر باشد. پژوهش های روانشناسی و تعلیم و تربیتی و تجارب کودکان نشان میدهد که آغاز رشد آفرینندگی در کودکان سن آمادگی و پیش دبستان است. بازی یکی از اعمال روزمره کودک است و کوششی است که به تمام وجود او بستگی دارد. بازی بهترین شکل فعالیت طبیعی هر کودک محسوب می گردد و مناسب ترین راه برای بروز و رشد استعداد او به شمار می رود (۴).

ویژگی های کودکان خلاق

- عادت به واریسی منابع مختلف.
- جسارت در گفتار زیاد.
- طرح سوالات عجیب و غریب.
- کنجکاوی زیاد برای سردرآوردن از امور.
- اشتیاق به صحبت درباره ی کشفیات با دیگران.
- شور و نشاط و مشغولیت های شدید جسمانی.
- دقت و توجه شدید در گوش دادن، مشاهده کردن یا انجام دادن کاری.
- با دقت و اشتیاق به پیرامون خود نگریستن.
- توانایی ابداع بازی های جدید و تغییر در بازی ها.
- قیاس در صحبت های خود.

انگیزه و خلاقیت کودک در محیط خانواده زمانی از بین می رود که:

- تاکید بیش از حد والدین بر هوش و حافظه کودک
- ایجاد رقابت میان کودکان
- تاکید افراطی بر جنسیت کودک
- قرار دادن قوانین خشک و دست و پا گیر در منزل
- عدم آشنایی والدین با مفهوم واقعی خلاقیت
- انتقاد مکرر از رفتارهای کودک
- بیهوده شمردن تخیلات کودک
- عدم شناسایی علایق درونی کودک
- عدم وجود حس شوخ طبعی در محیط منزل
- تحمیل نقش بزرگسالان به کودک

خلاقیت قابلیت است که در همگان وجود دارد اما نیازمند پرورش و تقویت می باشد تا به سرحد شکوفایی برسد. فرد خلاق کسی است که از ذهنی جست و جوگر و آفریننده برخوردار باشد. خلاقیت عبارت است از: توانایی دیدن چیزها به شیوه های جدی، شکستن مرزها و فراتر رفتن از چارچوب ها، فکر کردن به شیوه ای متفاوت، ابداع چیزهای جدید، استفاده از چیزهای نامربوط و تبدیل آن به شکل های جدید (۵).

در جریان بازی است که نیروهای ذهنی و جسمی کودک، یعنی: دقت تخیل، نظم و ترتیب، چالاکي و غیره رشد می یابند و علاوه بر اینها برای کودک محرک و انگیزه می شود در جهت کسب تجارب اجتماعی. کودک از راه بازی می تواند به استعدادها،

توانایی ها، خواست ها، ضعف ها و نکات مثبت و منفی خود پی برد و لذا با شناخت ویژگی های خود ساخت شخصیت خود را تحکیم بخشد. رفتار و حرکت کودک همیشه در بازی حقیقی است به عنوان نمونه کودک می داند که عروسک یک نوع بازیچه است با وجود این مانند موجودی جاندار دوستش دارد. هنگامی که او در بازی نقش بزرگسالان را ایفا می کند، این تنها یک تقلید ساده نیست ابتکار و خلاقیت نیز در آن دیده می شود. کودک از تجربیات شخصی خود نیز بهره می گیرد. ابتکار و خلاقیت کودکان در آفرینش موضوع بازی و در تجسس وسایل جهت عملی ساختن آنها، ظاهر می گردد. می توان فعالیت فردی و خلاقیت کودک را در بازی های جمعی که به طرز صحیحی تشکل یافته باشد تکامل بخشید (۶).

خانواده یکی از عوامل بسیار مهم در رشد پرورش خلاقیت کودکان محسوب می گردد که نقش مهمی در خلاقیت های کودکان دارد. از آنجا که کودک حساس ترین مراحل رشد خلاقیت را در محیط خانه سپری می کند محیط مناسب خانوادگی، شیوه و نگرش های صحیح فرزند پروری، در رشد و شکوفایی خلاقیت سهم مهمی ایفا می کند. کلیگان معتقد است برای ظهور خلاقیت راه های زیادی برای فرزند پروری وجود دارد که می تواند باعث ظهور یا محو خلاقیت شود. نحوه تربیت و استفاده از شیوه های دموکراتیک یا مستبدانه، اعمال نحوه انضباط و شیوه ابراز محبت هر کدام به نوعی در پرورش یا سرکوب خلاقیت کودکان موثر است. اساسا پرورش عنصر انگیزشی خلاقیت باید در بستر خانواده صورت گیرد زیرا مستعدترین محیط برای شکل دهی آن محیط کلامی و نظام تربیتی و رفتاری خانواده است (۳).

بحث:

در واقع والدین از طریق درگیر شدن در فعالیت های خلاق کودکان در رشد خلاقیت او سهیم هستند. خانواده ها باید فرصت های لازم را برای سوال کردن، کنجکاوی و کشف محیط به کودکان بدهند و هرگز آنان را تنبیه و تهدید نکنند. زمینه رشد خلاقیت در خانه زمانی فراهم می شود که به کودکان آزادی زیادی بدهید و به آنها به عنوان یک فرد احترام بگذارید. از نظر عاطفی در حد اعتدال به آنها نزدیک شوید و بر روی ارزش های اخلاقی و نه قوانین خاص تاکید نمایید. محیط خانه را به صورتی درآورید که در آن فعالیت، بازی و خنده به مقدار زیادی وجود داشته باشد (۷).

شما و کودکانتان سعی نمایید کارها را به روش های جدید و جالب انجام دهید. با تشویق و تایید رفتار کودک و فراهم آوردن زمینه های مساعد و تدارک بازی های دلخواه او قدرت تخیل و خلاقیت او را تقویت کنید. خیال پردازی های کودکان را سرزنش نکنید زیرا خلاقیت او را محدود می سازید. والدین کودکان خلاق در رفتار خود هماهنگی بیشتری نشان می دهند. کودکان خود را آنگونه که هستند قبول دارند و آنها را به کنجکاوی درباره اشیا و امور تشویق می کنند. کودکان خود را در انتخاب موضوعات مورد علاقه آزاد می گذارند و کارها و برنامه های آنها را تحت نظر دارند و پی گیری می کنند. شایسته است والدین تا آنجا که امکان دارد کودکان خود را مستقل بار آورده و در ایجاد اعتماد به نفس آنها را یاری کنند (۸).

بهترین زمان برای اطلاع از خلاقیت کودکان تماشای آنها به هنگام بازی است. خلاقیت عامل مهم بازی است. کودکان خلاق اغلب برای هریک از وسایل بازی خود موارد استفاده متفاوتی پیدا می کنند و قبل از اینکه از وسیله ای به سراغ وسیله دیگر بروند از آن به انواع مختلف استفاده می نمایند. کودک خلاق اغلب از منابع خود به انواع و اشکال مختلف و گاه حیرت انگیز استفاده می کند. ممکن است یک جعبه خالی برای کودک خلاق ارزشی به مراتب بیش از پیچیده ترین اسباب بازی ها داشته باشد (۲).

نتیجه گیری:

برای افزایش خلاقیت کودک باید:

- حرکت کودک را تحقیر نکنیم، کودکی که احساس حقارت کند دست به خلاقیت نمی زند.
- محیط مناسبی برای انجام کارهای خلاق آنها فراهم نمایید.
- امکانات و وسایلی در اختیار آنها قرار دهید تا به وسیله ی آنها خلاقیت های خود را ابراز نمایند: وسایل موسیقی، نقاشی، طراحی.
- کارهای خلاق کودک را تشویق کنید و آنها را در معرض نمایش قرار داده و از ارزیابی بیش از حد آنان خودداری کنید.

- با کودک خود شوخ طبع و مهربان باشید.
- استعداد فقط سهم کوچکی از خلاقیت است و تمرین و نظم بخشیدن به آن از اهمیت بیشتری برخوردار است.
- امکان شرکت در فعالیت ها و کلاس های ویژه را برای آنان فراهم نمایید.
- به عنوان بزرگسال خود به انجام کارهای خلاق بپردازید و اجازه دهید کودکان شما شاهد کارهای خلاق شما باشند و بیاموزند.
- بازی های ابتکاری نقش مهمی در فعالیت ثمربخش و خلاقانه کودک ایفا می کند. مربی نباید موضوع بازی را به کودک تحمیل کند. او در این صورت حس ابتکار و نیروی ابتکار و تخیل و استقلال را از آنها سلب می کند. بسیار مهم است که بازی ها قالبی نباشد و راه را برای ابتکار کودکان بگشاید.

منابع:

۱. گیلک، م.، زاده محمدی، ع. و باقری، ف. (۱۳۹۲). رابطه تا باوری و خودپنداشت یا خودکارآمدی معلولان جسمی دختر: نقش واسطه ای خلاقیت. فصلنامه روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۹(۳۵)، ۳۰۷-۳۱۵.
۲. محمداسماعیل، الف. (۱۳۸۶). انطباق و هنجاریابی سیاهه نشانه های مرضی کودکان (ویرایش چهارم). پژوهش در حیطه کودکان، ۷(۱)، ۷۹-۹۶.
۳. جوکار، ب. والبرزی، م. (۱۳۸۷). رابطه ویژگی های شخصیت با خلاقیت شناختی و خلاقیت هیجانی. مطالعات روانشناختی، ۶(۱)، ۶۸-۸۲.
۴. عابدی، ج. (۱۳۸۲). خلاقیت و شیوه های نو در اندازه گیری آن.
۵. احمدی، ا. (۱۳۹۳). خلاقیت و ناراستگویی: توانایی توجیه رفتار
۶. بهرامی، ه. (۱۳۷۷). آزمونهای روانی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
۷. پیرخائفی، ع. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش و خلاقیت در بین دانش آموزان پسر مقطع دوم نظری دبیرستان های شهر تهران پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی
۸. حسینی، ز. (۱۳۸۰). بررسی مقایسه ای اثرات روشهای تدریس فعال بارش مغزی و حل مسئله با روشهای رایج در پرورش خلاقیت دانش آموزان ابتدایی پایه چهارم.